

известных начальству опытностию и способностию писарях, а потом при Палате государственных имуществ и при окружных правлениях, но с тем однако же, что содержание их и в сии два года должно быть относимо или на счет казны, или на счет доходов с казенных имений, как благоугодно будет признать высшему начальству.

В заключение сего постановления казенная палата полагает: постановить правилом, чтоб приспособленных в сельские писаря казенных людей не увольнять ни в какое другое звание, ради избежания злоупотреблений, но, напротив, сии писаря, если бы по качествам своим отступали от правил добронравия, могут, по приговорам обществ, поступать в рекруты, дабы в каком случае не могли порождать вольнодумства и худых примеров для прочих. О таковом мнении казенной палаты представить на усмотрение вашему превосходительству по последующем просить уведомления, для представления на усмотрение господина министра государственных имуществ.

Председатель Иван Белинский.

Советник Николай Миниевич.

Столоначальник Серебряников.

Резолюция: Согласен с мнением палаты. 14 сентября 1838.

ИИАБ. Ф. 1430. Оп. 1. Д. 7438. Л. 1—4. Оригинал. Публикуется впервые.

№ 2

22—23.09.1838. Витебск. — Сообщение гражданского губернатора Витебской казенной палате о его согласии с мнением казенной палаты о подготовке мальчиков из казенных крестьян к должности писарей.

Витебской казенной палате.

Насчет приготовления мальчиков к должности писарей. С 22 сентября 1838 23 сентября № 9039	Соглашаясь с мнением казенной палаты, изъясненным в представлении ко мне от 12-го сентября за № 9967, насчет приготовления мальчиков из казенных крестьян к должности писарей, об том извещаю для учинения дальнейшего со стороны ее распоряжений.
---	--

ИИАБ. Ф. 1430. Оп. 1. Д. 7438. Л. 5. Отпуск. Публикуется впервые.

Артыкул паступіў у рэдакцыю 30.03.2011

В. В. Гарбачова,

дацэнт кафедры этналогіі, музейалогіі і гісторыі мастацтва
гістарычнага факультэта БДУ, кандыдат гістарычных навук

ІГНАЦІЙ КЛЮКОЎСКІ І ІААХІМ ЛЯЛЕВЕЛЬ (1822—1830 гг.)

Біяграфія Ігнація Ключоўскага дапаўстанца перыяду з'яўляецца амаль неадаследаванай. Практычна адзіныя згадкі, якія вядомы з гэтага перыяду, тычацца яго ўдзелу ў Віленскай мастацкай выставе 1820 г. падчас навучання ва ўніверсітэце. А тым часам архіўныя крыніцы захоўваюць шэраг фактаў, якія дазваляюць пашырыць нашы ўяўленні аб тагачасным інтэлектуальным і мастацкім жыцці Вільні, адным з прадстаўнікоў якога з'яўляўся Ключоўскі.

З універсітэцкіх часоў пачынаецца шматгадовае сяброўства мастака з Іаахімам Лялевеlem. Перыяд навучання Ключоўскага ва ўніверсітэце расцягнуўся амаль на сем гадоў, што тлумачыцца разнастайнасцю яго інтарэсаў. Спачатку, у 1819 г., ён стаў студэнтам Школы прыгожых мастацтваў, якая з'яўлялася структурнай адзінкай факультэта літаратуры і вольных мастацтваў. А з 1822 г. Ігнацій распачаў навучанне на аддзяленні права факультэта маральна-палітычных навук. Відавочна, гэты ўчынак быў здзейснены пад уплывам вяртання ў Віленскі ўніверсітэт у 1822 г. Іаахіма Лялевеля. З'яўленне ў Вільні Лялевеля ў студзені 1822 г. было радасна ўспрынята ўніверсітэцкай моладдзю, а яго інагурацыйная лекцыя ў статусе прафесара, загадчыка кафедры ўсеагульнай гісторыі, стала сапраўднай падзеяй у інтэлектуальным жыцці Вільні. Па знешнім выглядзе гэтая лекцыя больш нагадвала маніфестацыю. Шмат у чым такая сітуацыя абумоўлівалася чаканнем прыезду Лялевеля ва ўніверсітэт, якое расцягнулася ледзь не на паўгода. З-за вялікай колькасці слухачоў, якія сабраліся павітаць новага прафесара, арганізатары былі вымушаны нават перанесці лекцыю на два дні пазней, чым было запланавана пачаткова. У выніку яна адбылася толькі 9/21 студзеня 1822 г. [19, с. 70].

З прыходам Лялевеля колькасць студэнтаў, што сталі вывучаць усеагульную гісторыю, павялічылася да 300—400 чалавек*. У першы год выкладання Лялевеля 130 з гэтых студэнтаў здалі іспыт па старажытнай гісторыі. Адным з такіх юнакоў, які трапіў пад уплыў Лялевеля і запісаўся да яго на курс, быў Ігнацій Ключоўскі. Яго сакурснікамі на факультэце маральна-палітычных навук сталі Леан Рагальскі, Яўстафій Янушкевіч, Рафал Слізень, Фелікс Вратноўскі, Юльян Карчэўскі і інш. [2].

Захаваліся нататкі Лялевеля з пісьмовага экзамену па сусветнай гісторыі за 1822/23 н. г., дзе змешчаны пытанні, зададзеныя студэнтам, а таксама кароткія анатацыі адказаў. Трэба адзначыць, што Лялевець прад'яўляў да сту-

* Прыведзеная лічба складае каля 50 % ад агульнай колькасці студэнтаў усяго ўніверсітэта. Мы валодаем статыстыкай па колькасці студэнтаў на 1820 г., якая складае 630 чалавек, з іх 100 навучаліся на факультэце маральна-палітычных навук [32, с. 336].

дэнтаў досыць высокай патрабаванні. У першую чаргу ім ацэньвалася здольнасць да самастойнага мыслення, грунтоўнае разуменне праблематыкі пытання, вызначэнне прычын і наступстваў аналізаваных падзей. Разам з тым пэўная ўвага выкладчыка надавалася стылістыцы і ўменню поўна адказваць на пытанне. Сярод студэнтаў Лялевель згадвае імя Ігнація Клюкоўскага. Вось як быў ацэнены адказ апошняга на пытанне «*Параўнаць Людовіка XIV з Жыгімонтам Аўгустам*»: «*[Паходзіць] ад маці інііаземкі, [меў] дрэннае выхаванне, адкуль і паўстае падабенства. Фактаў падаецца недастаткова, пра Людовіка адзначае з памылкамі. Напрыканцы паўбяды, [сустракаюцца] сутрэчэнні ў параўнаннях. Карацей кажучы — бяда*» [19, s. 692]. Дадзеная рэакцыя выкладчыка ў пэўнай ступені тлумачыцца імкненнем да нефармальнага адносіна да сістэмы выкладання. Не менш крытычна на гэтым жа экзамене быў ацэнены і Яўстафій Янушкевіч, якому трэба было здзейсніць параўнанне праўлення «*Баляслава Храбрага і Хлодвіга*»: «*Падобным чынам [падаецца] гістарычны агляд праўлення аднаго і другога, і ў некаторых дэталях дастаткова ўдала, аднак з доказами не заўсёды зразумелымі. . .*» [19, s. 691].

Толькі адзінкі са студэнтаў заслужылі высокай пахвалы свайго настаўніка. І тым не менш, строгасць Лялевеля не адбівалася на адносінах да яго з боку студэнтскай моладзі. Тлумачэннем дадзенай сітуацыі можа служыць сведчанне, пакінутае Я. Янушкевічам: «*[Лялевель] увесь быў адкрыты для яе. Таварыскі, ветлівы, сардэчны, кожнага прымаў у сябе, даваў яму парады, накіроўваў на шляху да вышэйшай адукацыі, заахвочваў да спрабавання сіл. . .*» [11, s. 16]. Парады, атрыманыя Клюкоўскім ад Лялевеля, выдаючына паўплывалі на яго зацікаўленасці ў пасляўніверсітэцкія часы.

Адсутнасць сродкаў да існавання вымусіла Клюкоўскага пасля заканчэння ўніверсітэта ўладкавацца на дзяржаўную працу. У 1825 г. ён распачаў працу ў канцэлярыі аднаго з судоў, найхутчэй, віленскага, і адначасова актыўна супрацоўнічае з адзіным навукова-літаратурным выданнем Вільні сярэдзіны 20-х гг. XIX ст. — «Віленскім дзённікам».

У гэтым выданні Клюкоўскі актыўна друкуецца на працягу 1828—1830 гг. і спыняе гэты занятак толькі з прычыны паўстання 1830—1831 гг. і выезду ў эміграцыю. Адсутнасць у перыядычным друку беларуска-літоўскіх зямель у першай чвэрці XIX ст. традыцыі дакладанага пазначэння змешчаных матэрыялаў*, прасочваецца праз большасць публікацый таго часу, у тым ліку і публікацый Клюкоўскага. Яго матэрыялы найчасцей падпісаны крыптонімам *J. K.*, сустракаецца таксама скарачаны варыянт подпісу — *Ign. Klukowski*.

Публікацыі Клюкоўскага ў «Віленскім дзённіку» прадстаўляюць сабой пераклады ці анаталыі разнастайных па тэматыцы замежных твораў. Клюкоўскі друкаваўся ў раздзелах «Этнаграфія», «Этналогія», «Падарожжа», «Ста-

* Гэты падыход ужываўся ў перыядычных выданнях пачатку XIX ст. У часопісах магло адсутнічаць не толькі прозвішча асобы пад надрукаваным матэрыялам, але і пазначэнне віду выкананай працы [10, s. 41—42].

тыстыка», «Філалогія», «Усходняя літаратура», «Славяназнаўства», «Прыгожыя мастацтвы», «Гісторыя навук і мастацтваў», што адлюстроўвае шматгранную накіраванасць інтарэсаў выпускніка ўніверсітэта.

У межах узнятай праблематыкі найбольшую цікаваць прадстаўляюць працы Клюкоўскага, звязаныя з мастацтвам. У сферу інтарэсаў былога віленскага студэнта трапляе перш за ўсё італьянскае мастацтва, што абумоўлівалася агульнай зацікаўленасцю польска-ліцвінскага асяроддзя італьянскімі культурнымі і грамадскімі традыцыямі. Шмат у чым гэты інтарэс паўставаў з падабенства сітуацыі, у якой знаходзілася польскае і італьянскае грамадства. Пад гэтым уплывам у 1830 г. Ігнацій Клюкоўскі друкуе пераклад фрагментаў ананімных успамінаў аб італьянскім салонным мастацтве і рымскіх палацах, якія выйшлі ў «*Revue Britannique*» [15].

Акрамя гэтага, Клюкоўскі змяшчае анаталыю на працу італьянскага філалага Себасцыяна Кампі (1769—1847), запрошанага камісіяй па веравызнанні і асвеце Польскага Каралеўства на пасадку прафесара Варшаўскага ўніверсітэта, дзе на працягу 1817—1822 гг. ён выкладаў класічную літаратуру. Пасля заканчэння кантракта Кампі вярнуўся ў Фларэнцыю і напісаў шэраг даследаванняў па праблеме польска-італьянскіх культурных і гістарычных сувязей, адно з якіх у 1830 г. выйшла асобным выданнем і анатавалася Клюкоўскім у «Віленскім дзённіку» [16].

Наступны пераклад Клюкоўскага, здзейснены на працягу 1829—1830 гг., таксама быў у пэўнай ступені звязаны з даследчыцкай праблематыкай. У некалькіх нумарах віленскага часопіса Клюкоўскі друкуе пераклад лістоў французскага навукоўца-егіптолага Жана Франсуа Шампальёна (1790—1832) [13]. Пераклад Клюкоўскага быў зроблены на падставе матэрыялаў з «*Bulletin des sciences historiques*», выдадзеных у верасні 1828 г. — лютым 1829 г.*, дзе ў эпістальнай форме былі прадстаўлены вынікі франка-тасканскай навуковай экспедыцыі, здзейсненай Шампальёнам разам з італьянскімі егіптолагамі, мастакамі і архітэктарамі на працягу жніўня 1828 г. — лістапада 1829 г. у Егіпет. Вынікам гэтага падарожжа стала азнаямленне еўрапейцаў з шэрагам прыкладаў егіпецкай культуры, дакладнымі замалёўкамі егіпецкіх храмаў, святынь і грабніц, здзейсненымі навукоўцамі са складу экспедыцыі, а таксама тымі прадметамі егіпецкага мастацтва, якія апынуліся ў музеях. Для самога Клюкоўскага знаёмства з матэрыяламі экспедыцыі Шампальёна таксама не праходзіць незаўважаным, што істотна паўплывала на яго канцэпцыю гісторыі і тэорыі сусветнага мастацтва, выкладзеную ва ўласных нататках [14, k. 185].

Зварот да перакладчыцкай і даследчыцкай дзейнасці, здзейсненай Клюкоўскім пад штандарам «Віленскага дзённіка», не перакрэсліў яго практыч-

* Поўнае выданне эпістальнай спадчыны Шампальёна аб гэтай экспедыцыі ўпершыню выйшла ўжо пасля яго смерці ў 1833 г. [9].

ных мастацкіх зацікаўленасцей. Яскравым пацверджаннем гэтага з'яўляецца інфармацыя, змешчаная ў ліставанні яго сакурсніка Леана Рагальскага з былым настаўнікам І. Лялецелем. Так, у лісце Рагальскага ад 27 лістапада 1825 г. да Лялецеля падкрэсліваецца, што яго былы вучань Клюкоўскі не толькі працуе на дзяржаўнай працы, але і займаецца маляваннем [25, к. 483 v.]. Адначасова з гэтым паведамляецца, што сярод былых студэнтаў Віленскага ўніверсітэта паўстае праект заснавання ў Вільні невялікай літаграфічнай майстэрні, кіраванне якой плануецца, як «добраму мастаку», даручыць Клюкоўскаму. Галоўнай мэтай майстэрні павінна было стаць выданне літаграфій знакамітых суайчыннікаў, а таксама помнікаў старажытнасці. Рагальскі падкрэслівае, што дадзенай ідэя знаходзіць падтрымку ў асяроддзі віленскіх мастакоў. Сярод магчымых удзельнікаў згаданага праекта ім называюцца Юльян Карчэўскі і Эдвард Ромер [25, к. 483 v.].

Рэалізацыя згаданага праекта, з аднаго боку, была дастаткова перспектыўнай. У Вільні ў сярэдзіне 20-х гг. XIX ст. існавала значная запатрабаванасць у адпаведных майстэрнях. А між тым адзіная майстэрня, якая раней дзейнічала пры Віленскім універсітэце, да гэтага часу спыніла сваё існаванне.

Факты сведчаць аб тым, што віленскія мастакі, у тым ліку і Клюкоўскі, мелі вялікае спадзяванне на рэалізацыю свайго праекта. Як пазначае Леан Рагальскі ў сваім лісце да Лялецеля ад 10 ліпеня 1826 г., Клюкоўскі планаваў намаляваць помнікі старажытнасці ў Вільні, Троках, Медніках, Крэве, Лідзе, Наваградку і іншых гарадах і мястэчках ВКЛ [26, к. 487 v.]. Можна правесці вельмі цікавыя паралелі, у межах якіх паўстае мастацкая прадбачлівасць Клюкоўскага і яго аднадумцаў. Вядомы калекцыянер і выдавец Ян Вільчынскі выдаваў літаграфіі з краявідамі Вільні, Кракава, Кіева, Варшавы і іншых месцаў пад умоўнай назвай «Віленскі альбом» у выглядзе асобных серый і выданняў на працягу 1845—1875 гг. [3; 12]. Напалеон Орда да рэалізацыі сваёй ідэі па выданні адпаведнай серыі мастацкіх альбомаў, што, праўда, выпявала дастаткова працяглы час, прыступае толькі ў 1873 г. [1].

У межах ўзнікшага праекта з просьбай асабістага характару да Клюкоўскага звяртаецца Лялецель. Просьба тычылася падрыхтоўкі пэўных малюнкаў, якія, хутчэй за ўсё Лялецель намерваўся змясціць пасля выканання на іх падставе літаграфій у сваёй кнізе «Падзеі польскай гісторыі» [18], якой ён займаўся на той момант. Яшчэ ў лісце да бацькі ад 29 сакавіка 1818 г. І. Лялецелем згадваецца аб неабходнасці змяшчэння ў кнізе, якая рыхтуецца, ілюстрацый [20, s. 315].

У лісце ад 23 лістапада 1827 г. Рагальскі піша, што Клюкоўскі старанна займаецца выкананнем малюнкаў па просьбе Лялецеля [27, к. 510]. На падставе гэтага дакумента ёсць магчымасць прыкладна вызначыць час, калі распачынаецца творчае супрацоўніцтва Лялецеля і віленскіх мастакоў на чале з Клюкоўскім па выкананні ілюстрацый. Прыпадае гэта на перыяд другой паловы 1826 г. — другой паловы 1827 г.

Змешчаныя ніжэй лісты Клюкоўскага да Лялецеля ў некарай ступені асвятляюць працэс выканання заказа. Ігнацій Клюкоўскі пасля атрымання просьбы ад Лялецеля, якая тычылася выканання канкрэтных малюначных гістарычных кампазіцый, размеркаваў асобныя тэмы паміж вядомымі яму мастакамі. Да лютага 1828 г. былі падрыхтаваны для адпраўкі Лялецелю ў Варшаву тры мастацкія кампазіцыі, прысвечаныя раньняму перыяду польскай гісторыі — X—XIII стст., а менавіта: адлюстраванне каранацыі Баляслава Вялікага, паход Баляслава II у Венгрыю і забойства польскага караля Пшэмыслава [22, к. 227]. Трэба адзначыць, што назвы гэтых кампазіцый практычна супадаюць з назвамі частак V, XXV, XXVI першага раздзела і часткі XXIII другога раздзела з гістарычнай працы Лялецеля, што пацвярджае нашу думку аб выкананні заказа менавіта для адзначанага выдання [18, s. 40, 68, 69, 105].

У сваім лісце ад 7 сакавіка 1829 г. Клюкоўскі паведамляе Лялецелю аб падрыхтоўцы да адпраўкі чарговых малюнкаў, а таксама аб выпраўленні дасланных раней кампазіцый. Разам з тым з ліста паўстае занепакоенасць Клюкоўскага аб магчымым спазненні з выкананнем заказа настаўніка [23, к. 229].

Апошні ліст Клюкоўскага, датаваны 5 верасня 1829 г., дае адказ на некаторыя пытанні, аднак шэраг з іх застаецца ўсё ж такі без адказу. З ліста становіцца зразумела, што ў пачатку восені мастак атрымаў у падарунак выданне Лялецеля, для якога ён разам з іншымі віленскімі майстрамі меўся падрыхтаваць малюнак. Аднак тая частка, якая высылалася раней Лялецелю ў Варшаву, або не трапіла да яго, або па нейкіх іншых прычынах, у тым ліку і з-за спазнення, і з-за адсутнасці цэласнай калекцыі і г. д., не былі ўключаны ў выданне. Такім чынам, праект Клюкоўскага, нягледзячы на яго намаганні, на жаль, не быў даведзены да свайго лагічнага завяршэння і не трапіў у выданне Лялецеля. Між тым праца гісторыка, якую ён пісаў для сыноў малодшага брата Прота Лялецеля, а, па сутнасці, накіраваная да шырокай грамадскасці, становіцца ў хуткім часе вельмі папулярнай. Першы наклад кнігі разоходзіцца ўсяго за некалькі месяцаў. Наступныя выданні кнігі карысталіся такім жа попытам. Па ёй цэлае пакаленне вывучала айчынную гісторыю. Праца мела вялікае выхаваўчае значэнне і па сваёй значнасці яе можна параўнаць з «Гістарычнымі спевамі» Ю. Няміцвіча.

На сённяшні дзень застаецца невядомым, што стала з малюнкамі, дасланымі віленскімі мастакамі Лялецелю ў Варшаву, і якія са згаданых кампазіцый належалі непасрэдна самому Клюкоўскаму. Апошняму прыпісваюцца толькі два малюнак, якія сталі асновай для выканання літаграфій Augustem François Alès і выдадзеныя Леонардам Ходзькам у 1837 г. [17, ро s. 191, 193].

Між тым і пасля першага выдання кнігі Лялецеля, як адзначае Рагальскі ў сваіх матэрыялах, датаваных кастрычнікам 1829 г., віленскія мастакі працягвалі працаваць над малюнкамі і нават не чакалі за гэта ганарараў [28, к. 544].

Змешчаныя ніжэй карэспандэнцыя акрэслівае невялікі прамежак жыцця Ігнація Клюкоўскага — з 23 лютага 1828 г. па 5 верасня 1829 г. Тры лісты

Клюкоўскага, адрасаванья Іаахіму Лялевелю з Вільні ў Варшаву, знаходзяцца ў адной справе і захоўваюцца ў Рукапісным адзеле Ягелонскай бібліятэкі сярод эпістальнай спадчыны Лялевеля [21]. Да сённяшняга часу яны не друкаваліся. Лісты напісаны на паперы жаўтаватага колеру рознага памеру чорным атрамантам. Першы ліст змешчаны на здвоеным лісце паперы, тэкст якога знаходзіцца толькі на рэктум. Астатнія два лісты напісаны на асобных лістах паперы. Ліст ад 5 верасня 1829 г. выкананы рэктум і версум. Пагінацыя алоўкам, змешчаная ў правым верхнім куце аркуша, з'явілася толькі ў працэсе апрацоўкі збору Лялевеля. Лісты ад 7 сакавіка і 5 верасня 1829 г. былі ўкладзены ў ліст ад 23 лютага 1828 г., што адбілася на пагінацыі, якая не адпавядае храналогіі іх напісання. Тэкст выкананы без закрэсліванняў і правак. Моўныя і лексічныя асаблівасці тэксту падаюцца адпаведна арыгіналу з захаваннем аўтарскіх асаблівасцей.

Пераклад на беларускую мову зроблены ў поўнай адпаведнасці польскамоўнаму тэксту з захаваннем аўтарскага размяшчэння тэксту на аркушы і падзелу на абзацы.

№ 1.

Ліст Ігнація К्लюкоўскага да Іаахіма Лялевеля ад 23 лютага 1828 г.

[к. 227]

Wielmożny Mości
Dobrodzieju!

Zaczynam od przeproszenia Pana Dobr[odzieja] że smiem Jego utrudzać moim listem. Wszakże ciesząc siebie, że to uczyniłem, pochodziło ze szczerej chęci usłużenia Temu, którego, niegdyś łaskawą znajomość, zawsze będzie dla mnie zaszczytnym wspomnieniem, mam nadzieją że moja śmiałość znajdzie jakąkolwiek wymówkę. Jak tylko powiedział mi Rogalski, o podanym projekcie rysowania historycznych kompozycji, natychmiast porozdawałem przysłane temy wszystkim znamienitszym rysownikom Wileńskim; nie było żadnego któryby z żarliwością tej małej pracy na siebie nieprzyjął, lecz zatrudnienia jednych, nieufność we własnych zdolnościach drugih, były i są poczęści dotąd przyczyną znacznego opóźnienia*. Posyłam teraz przez jadącego do królestwa Polskiego, i mającego być w Warszawie pana Wilczyńskiego trzy kompozycje: 1) koronacja Bolesława wielkiego. 2) Bolesława II. wstęp do Węgier. 3) zabójstwo Przemysława. Inne cztery nie są jeszcze zakończone, a o dalszych dotąd mam tylko samo przyniesienie. Z mojej strony dołożę wszelkiego starania, aby [k. 230] jak najprędzej dalszy ciąg przesłać. Posyłając są rysunki są tylko naszkicowane. Jesliby zaś ich kompozycje przyjęte zostały, wówczas za wymienieniem przez W[ielmożnego] M[ości] pana Dobr[odzieja] uchybień co do ubiorów lub innych szczegółów, przesobione na czysto, wykończo-

* Сучаснае напісанне *опóźnienie*.

ne, i w jednostajnej wszystkie wielkości w 8ce przerysowane będą. Oczekując uwiadomienia o dalszem rozporządzeniu w tej mierze. Mam honor zostawać

W[ielmożnego] M[ości] Pana Dobrodzieja
Najniższym sługą
Ignacy Klukowski

Wilno. r. 1828. lutego 23. dnia r[oku] s[iego]

Пераклад

[арк. 227]

Вяльможны пан дабрадзеі!

Прашу мне прабачыць, пан дабрадзеі, што смею дакучаць сваім лістом. Аднак жа сущышаю сябе тым, што здзейсніў гэта з прычыны шчырага жадання дагадзіць таму, чыё колішняе добразычлівае знаёмства застанеца назаўсёды ў маёй памяці як гонар. Спадзяюся, што мая смеласць знойдзе якое-небудзь апраўданне. Як толькі Рагальскі* паведаміў мне аб праекце малявання гістарычных кампазіцый, я неадкладна раздаў дасланыя тэмы ўсім знакамітым мастакам Віленшчыны. Не знайшлося ніводнага, хто б з захапленнем не прыняў на сябе гэтую невялікую працу, толькі занятасьц адных і няўпэўненасць ва ўласных здольнасцях другіх, былі і зараз застаюцца прычынай значнага спазнення [ў выкананні распачатай справы]. Адсылаю зараз праз пана Вільчынскага**, які накіроўваецца ў Каралеўства Польскае і павінен быць у Варшаве, тры кампазіцыі: 1) Каранацыя Баляслава Вялікага***; 2) Уступленне

* Леан Рагальскі (7.01.1806—1878) — літаратар, выдавец, грамадскі дзеяч. Закончыў Віленскі ўніверсітэт са ступенню кандыдата права, з'яўляўся вучнем Лялевеля. У часы ўніверсітэцкага навучання звязаў сяброўскія адносіны з Антоніем Эдвардам Адынцом, Мікалаем Маліноўскім, Яўстафіем Янушкевічам і Ігнаціем К्लюкоўскім, з якіх трое апошнія, а таксама Станіслаў Кубліцкі і Рафал Слізень вучыліся з Рагальскім на адным курсе. На працягу жыцця меў сталыя кантакты з Лялевелем. З 1819 г. пачаў друкаваць свае вершы, у тым ліку і ў «Віленскім дзённіку». Займаўся таксама перакладчыцкай працай, у асноўным з расійскай мовы. У 1827—1829 гг. разам з Ф. Вратноўскім выдаваў серыю «Powieści i romansy z Dzieł Cenniejszych Pisarzy Tymczasowe», у якой выйшла 6 тамоў. З 1828 г. уладкаваўся на працу ў канцэлярыю Віленскага ўніверсітэта, пазней стаў сакратаром Рады гэтай установы. Пасля закрыцця ўніверсітэта перабраўся ў Варшаву [2; 24; 31].

** Ян Казімір Мацей Лонгін Ільдэфонс Вільчыньскі (26.2.1806—18.2.1885) — вядомы польскі ўрач, калекцыянер і выдавец. У 1827 г. скончыў медыцынскі факультэт Віленскага ўніверсітэта і выехаў на далейшае навучанне ў Парыж. У 1835 г. Вільчыньскі вярнуўся ў Вільню, дзе выдаў знакаміты альбом. З цягам часу Вільчыньскі пачаў уключачь у свой альбом краявіды не толькі Вільні і тэрыторыі ВКЛ, а таксама Варшавы, Кракава і іншых мясцін [4].

*** Баляслаў I Храбры ці Вялікі (966/967—1025) — польскі кароль, сын Мешкі I.

Баляслава II* у Венгрыю; 3) Забойства Пшэмыслава**. Іншыя чатыры кампазіцыі яшчэ не скончаны, пра астатнія да гэтай пары маю таксама адпаведную інфармацыю. Са свайго боку абяцаю прыкласці ўсё намаганні, каб [арк. 230] найхутчэй даслаць астатнюю частку [выяў]. Адпраўленыя мной малюнкi ўяўляюць сабой пакуль толькі эскізы. У выпадку прыняцця іх кампазіцый, у той жа час пералічаныя шаноўным панам хібы, якія могуць датычыць ці выгляду ўбрання, ці іншых дэталей, будуць выкананы начыста і ўсё ў аднастайным памеры ў 8-цы будуць перамаляваны. Чакаю паведамлення аб далейшых распараджэннях па гэтай справе. Маю гонар заставацца

ніжэйшым слугой
шаноўнага пана дабрадзея
Ігнацій Клюкоўскі

Вільня, 23 лютага 1828 г.

BJ. Rkps 4435 III. T. II. K. 227, 230. Арыгінал, рукапіс.

№ 2.

Ліст Ігнація Клюкоўскага да Іаахіма Лялевеля ад 7 сакавіка 1829 г.

[к. 229] Wilno 1829. Marca 7. d[nia] t[oku] s[iego]
Wielmożny Mości
Dobrodzieju!

Wydający się w tych dniach wyjazd P. Kazimierza Wilczyńskiego padaje mi znowu sposobność przesłania kilku kompozycji historycznych do dziejów Polskich. Wytknięte uchybienia w przeszłych staraliśmy się sprostować. Bytność teraz Sliwickiego w Wilnie podaje większą łatwość wylitografowania, aniżeli sztychowania zwłaszcza że w takim rodzaju jak W[ielmożny] M[ości] pan Dobr[obrodzieju] sobie życzysz i jak za wzór podawaliś rysunki w pierwszej edycji Bandtkiego niezleby się mogły udać. Jeśli te rysunki miały być przeznaczone do historii polskiej dla dzieci, przez Pana piszącej się, lękam się aby niebyło za późno. Jeśli zaś jest jeszcze inny jaki zamiar będziemy zaczynać litografować. Przyczem mam honor zostawać z Najwyższem upoważnieniem

W[ielmożnego] M[ości] Pana Dobrodzieja
Najniższym sługą
Ignacy Klukowski

Пераклад

[арк. 229] Вільня, 7 сакавіка 1829 [года]

Шаноўны пан дабрадзеі!

У сувязі з ад'ездам пана Казіміра Вільчынскага, запланаваным на бліжэйшыя дні, у мяне зноў з'явілася магчымасць даслаць некалькі гістарычных

* Баляслаў II Шчодры ці Смелы (1039—1081) — польскі кароль, сын Казіміра I.

** Клюкоўскім згадваецца забойства Пшэмыслава, польскага караля, каранаванага ў 1295 г. і ў хуткім часе забітага. У выніку гэтага абрываецца род па мужчынскай лініі, які шлоў ад Мечыслава III, і замацоўваецца ўлада Уладзіслава Лакеткі.

кампазіцый, якія тычацца польскіх падзей. Пазначаныя ў папярэдніх працах хібы мы пастараліся выправіць. Знаходжанне зараз у Вільні Слівіцкага* болей спрыяе літаграфаванню, чым гравіраванню, асабліва ў такім выглядзе, як жадае шаноўны пан. І нядрэнна магло б атрымацца, калі б у якасці ўзору выкарыстаць малюнкi, змешчаныя ў першым выданні Бандтке**. У выпадку, калі гэтыя малюнкi заплававана змясціць у кнізе, прысвечанай польскай гісторыі для дзяцей, якую піша пан, непакоюся, каб не спазніцца. Калі яшчэ ёсць які-небудзь іншы намер, то мы будзем пачынаць працэс літаграфавання. Пры гэтым маю гонар прадстаўляць вышэйшыя паўнамоцтвы

шаноўнага пана дабрадзея
ніжэйшы слуга
Ігнацій Клюкоўскі

BJ. Rkps 4435 III. T. II. K. 229. Арыгінал, рукапіс.

№ 3.

Ліст Ігнація Клюкоўскага да Іаахіма Лялевеля ад 5 верасня 1829 г.

[к. 228] Wilno 1829. Września 5. d[nia]

Wielmożny Mości
Dobrodzieju!

Nowy dowód jego łaskawej pamięci obdarzeniem mię exemplarzem dziejów polski tem mocniejsze we mnie sprawił uradowanie, im mniej na tak zaszczytne dla mnie zasłużyłem wzglądu. Próżnobym starał się listownie wynurzyć mą wdzięczność, której nigdy dla W[ielmożnego] M[ości] Pana Dobr[obrodzieja] dochowywać nieprzestaną — bo rozważając rzetelnie, przedziejbył mógł urazić mojem postępowaniem aniżeli zasłużyć łaskawą pamięć. Właśnie tu mam porę i dziękować za

* Адназначна адказаць, каго мае на ўвазе Клюкоўскі, складана. На той час размова магла ісці пра адну з трох асоб. Першым з іх мог быць Вінцэнт Славецкі (Slawicki) (н. 1800), заснавальнік літаграфічнай майстэрні пры Віленскім універсітэце [8, s. 760—761; 30, s. 11]. Другога варшаўскага літографа першай паловы XIX ст. згадвае Эдвард Раставецкі — Ю. (Я.?) Славінскага [29, s. 268]. Яшчэ адно падобнае прозвішча згадваецца ў «Лексіконе» Фелікса Бекера — Валенцій Слівіцкі (1765—1857) [5, s. 138].

** Клюкоўскі, хутчэй за ўсё, мае на ўвазе працу польскага бібліяграфа, мовазнаўцы і выдаўца Ежы Самуэля Бандтке (24.11.1768—11.06.1835), выдадзеную ў Вроцлаве ў 1803 г., а затым перавыддзеную ў 1808 г., вядомую даследчыкам як «Elementarz polski». Яна выйшла ў першы, так званы вроцлаўскі перыяд дзейнасці навукоўца, які прыходзіўся на 1798—1810 гг. У Вроцлаве Бандтке працаваў настаўнікам польскай мовы ў гімназіі св. Эльжбеты, рэктарам школы св. Духа і бібліятэкарам пры касцёле св. Бернарда. З 1802 г. завязаны яго стасункі з вроцлаўскім выдавецтвам Корнаў і распачалася дзейнасць па выданні яго мовазнаўчых прац. Наступны навуковы перыяд Бандтке быў звязаны ўжо з Кракавам, дзе ў 1811 г. ён абараніў доктарскую дысертацыю на тэму «Аб першых кракаўскіх тыпаграфскіх інкунабулах» і пісаў працы, прысвечаныя гісторыі кнігадрукавання ў Каралеўстве Польскім і ВКЛ [6; 7].

даўнейшыя падаркі і оскаржаць ся о [?] моё ходзенне каля рысункі до гісторіі польскай. Чыбілы жуз оне запевне свогіоу целу. Але як з једнэј строны чујуа саы ціежар заслужоной вину, так з другеј, старалбым ся усправедлівіч опіежаоціа рысowników і ро́знemі^{***} прешкодaмi, ктoре ім ся здајуа, быдз дробнейшeмi і не-вaртeмi прытачзaнa на моја обрoнa тем можа са вaжнeйшeмi. Зimовa јещчe порa прешлaлeм powтoрнe W[ielmożnemu] пану Dobr[obrodzieju] прeз P[ana] Kazimierza Wilczyńskiego јадaгeгo до Paryжа, кiлкa кoмпoзыцји, ктoрe нeвiем чы дошлy. Дзiекујуа рaз јещчe за јeгo лaскaвe, a нeзаслужонe прeзeмнe вzgлeды. [к. 228 v.] Mam honor wyznawać, żem јest z najwыжшeм upowazнeнiem W[ielmożnego] M[ości] Pana Dobrodzieja

Najniższym sлугa

Ignacy Klukowski

Пераклад

[арк. 228] Вiльня, 5 верасня 1829 [года]

Вяльможны пан дабрадзеј!

Новае пацверджанне добразычлівасці да мяне з боку пана, які адарыў экзэмплярам кнігі, [прысвечанай] польскім падзеям^{****}, аказала на мяне значнае ўражанне тым, што, на мой погляд, я не заслужыў такой ганаровай увагі. Марна спрабаваць праз ліставанне выказаць усю маю удзячнасць, якой ніколі да шаноўнага пана дабрадзея не перастану захоўваць, таму што, разважаючы шчыра, хутчэй я мог бы ўразіць пана сваім абыходжаннем [і паводзінамі], чым выклікаць добразычлівыя адносіны. Зараз якраз маю нагоду падзякаваць і за ранейшыя падарункі, і апраўдацца за [?] сітуацыю, што склалася ў дачыненні да малонкаў па гісторыі Польшчы. Яна аказалася нятрапнай і не дасягнула сваёй мэты. Хаця я заслужана адчуваю, з аднаго боку, на сабе цяжар віны, а з другога — хацеў бы апраўдацца маруднасцю [ў выкананні заказаў] мастакоў і рознымі перашкодамі, якія паўставалі перад імі, будзь то дробныя і нават не вартыя згадкі дзеля маёй абароны, як можа і больш важныя. Яшчэ ўзімку пераслаў паўторна шаноўнаму пану дабрадзею праз п[ана] Казіміра Вільчынскага, які накіроўваўся ў Парыж, некалькі кампазіцый, якія не ведаю, ці [пан] атрымаў. Дзякую яшчэ раз за добрабычлівасць, якой, на мой погляд, не заслугоўваю. [арк. 228 адв.] Ганаруся таксама ўсведамленнем, што выступаю шаноўнага пана дабрадзея

ніжэйшым слугой

Ігнацій Клукоўскі

BJ. Rkps 4435 III. T. II. K. 228-228 v. Арыгінал, рукапіс.

* Слова не магчыма аднавіць, у гэтым месцы вырваны кусок паперы.

** Сучаснае напісанне *różnemi*.

*** Клукоўскім згадаецца кніга І. Лявелея «Падзеі польскай гісторыі», якая ўпершыню выйшла ў другой палове 1829 г. [18].

Літаратура і крыніцы

1. Гарбачова, В. Эпісталярная спадчына Напалеона Орды ў зборах Польскай бібліятэкі ў Парыжы // Беларусі і беларусы ў прасторы і часе. Зборнік да 75-годдзя прафесара Адама Мальдзіса / Пад рэд. С. Запрудскага, А. Фядуты, З. Шыбека. — Мінск: Ліма-рыус, 2007. — С. 184—190.
2. Журнал адзнак студэнтаў факультэта маральна-палітычных навук за 1823/24 гт. // Lietuvos valstybinis istorijos archyvas (LVIA). — F. 721. — Ap. 1. — B. 1109.
3. Album de Vilna. Album Wileńskie czyli zbiór rycin, litografii i chromolitografii poświęcone wyłącznie przedmiotom krajowym / Wyd. J. Wilczyński. — Seria I. — 1845—1875.
4. Album de Vilna. Album Wileńskie czyli zbiór rycin, litografii i chromolitografii poświęcone wyłącznie przedmiotom krajowym / Wyd. J. Wilczyński. — Seria 2. — 1845—1856.
5. Allgemeines Lexikon der bildenden Künstler von der Antike bis zur Gegenwart / U. Theime, F. Becker. — Leipzig, 1937. — T. 49. — S. 138.
6. Bandtkie, J. S. Historia drukarni w Królestwie Polskim i Wielkim Księstwie Litewskim / J. S. Bandtkie. — Kraków: Drukarnia Józefa Mateckiego, 1826. — 448 s.
7. Bandtkie, J. S. Nowy elementarz polski zawierający różne do pojęcia dzieci stosowne wiadomości, powieści i nauki moralne, wypisy z historii naturalnej i wiersze wybrane z cenniejszych autorów oyczystych / J. S. Bandtkie. — Wrocław: Drukarnia W. B. Kom, 1808. — 198 s.
8. Bieliński, J. Uniwersytet Wileński (1579—1831) / J. Bieliński. — Kraków: Druk W. L. Anczyca i Spółki, 1900. — T. 2. — 845 s.
9. Champollion, J. F. Lettres écrites d’Egypte et de Nubie en 1828 et 1829 / J. F. Champollion. — Paris: Firmin Didot Frères, Libraires, 1833.
10. Ciechowski, W. Czasopisma polskie na Litwie / W. Ciechowski // Kwartalnik Litewski. — R. 1. — Petersburg, 1910. — T. 2. — S. 39—66.
11. Eustachy Januszkiewicz. Pamiętnik // Biblioteka Jagiellońska (BJ). — Przyb. rkps 257/69.
12. Jaworska, J. Album Wileńskie w zbiorach graficznych Muzeum Narodowego w Warszawie / J. Jaworska // Rocznik Muzeum Narodowego w Warszawie. — T. XX. — Warszawa, 1976. — S. 213—405.
13. J. K. Listy o Egipcie P. Szampoliona młodszego / J. K. // Dziennik Wileński. — 1829. — T. 8. — S. 115—128, 149—168; 1830. — T. 12. — S. 178—196.
14. Ignacy Klukowski do Bronisława Zaleskiego, 1861—1862. List z 17 stycznia 1862 // Biblioteka Czartoryskich w Krakowie (B. Czart.). — Rkps 6944 II. — K. 175—185.
15. Klukowski, Ign. Wspomnienie o Włoszech / Ign. Klukowski // Dziennik Wileński. — 1830. — T. 10. — S. 3—31, 217—235.
16. Klukowski, Ignacy. Notizie di medici, maestri di musica e cantor, pittori, architetti, scultori ed altri artisti italiani in Polonia e polacchi in Italia, raccolte da Sebastiano Ciampi R. corrispondente attivo di scienze e lettere in Italia pel Regno di Polonia, con appendice degli artisti italiani in Russia ecc. Lucca, 1830. str. 165 / Ignacy Klukowski // Dziennik Wileński. — 1830. — T. 10. — S. 313—316.
17. La Pologne historique, littéraire, monumentale et pittoresque / Red. L. Chodźko. — Paryż, 1837. — T. 2. — 427 s.
18. Lelewel, J. Dzieje Polski Joachim Lelewel potocznym sposobem opowiedział, do nich dwanaście krajobrazów skreślił / J. Lelewel. — Warszawa: W Drukarni J. Węckiego, 1829. — 330 s.

19. Lelewel, J. Dzieła / J. Lelewel. T. 3. Wykłady kursowe z historii powszechnej w Uniwersytecie Wileńskim. 1822—1824 / Oprac. M. H. Serejski. — Warszawa: Państwowe wydawnictwo naukowe, 1959. — 799 s.
20. Lelewel, J. Listy do rodzeństwa pisane / J. Lelewel. T. 1. — Poznań: Nakładem Księgami J. K. Żupańskiego, 1878. — 495 s.
21. Listy Ignacego Klukowskiego z r. 1828, 1829 // BJ. — Rkps 4435 III. Korespondencja Joachima Lelewela od r. 1806—1830. — T. II. — K. 227—230.
22. Listy Ignacego Klukowskiego z r. 1828, 1829. List z 23 lutego 1828 r. // BJ. — Rkps 4435 III. — Korespondencja Joachima Lelewela od r. 1806—1830. — T. II. — K. 227, 230.
23. Listy Ignacego Klukowskiego z r. 1828, 1829. List z 7 marca 1829 r. // BJ. — Rkps 4435 III. — Korespondencja Joachima Lelewela od r. 1806—1830. — T. II. — K. 229.
24. Listy Leona Rogalskiego z r. 1825—1830 // BJ. — Rkps 4435 III. Korespondencja Joachima Lelewela od r. 1806—1830. — T. V. — K. 477—552 v.
25. Listy Leona Rogalskiego z r. 1825—1830. List z 27 listopada 1825 r. // BJ. — Rkps 4435 III. Korespondencja Joachima Lelewela od r. 1806—1830. — T. V. — K. 483—483 v.
26. Listy Leona Rogalskiego z r. 1825—1830. List z 10 lipca 1826 r. // BJ. — Rkps 4435 III. Korespondencja Joachima Lelewela od r. 1806—1830. — T. V. — K. 487—487 v.
27. Listy Leona Rogalskiego z r. 1825—1830. List z 23 listopada 1827 r. // BJ. — Rkps 4435 III. Korespondencja Joachima Lelewela od r. 1806—1830. — T. V. — K. 510—511.
28. Listy Leona Rogalskiego z r. 1825—1830. List z 16 października 1829 r. // BJ. — Rkps 4435 III. Korespondencja Joachima Lelewela od r. 1806—1830. — T. V. — K. 542—544.
29. Rastawiecki, E. Słownik rytmików polskich tudzież obcych w Polsce osiadłych lub czasowo w niej pracujących / E. Rastawiecki. — Poznań: Z Drukami J. I. Kraszewskiego, 1886. — 316 s.
30. Reichenstein-Mehlerowa, O. Wincenty Smokowski / O. Reichenstein-Mehlerowa. — Warszawa: Wydanie Doświadczalnej Pracowni Graficznej Salezjańskiej Szkoły Rzemiosł w Warszawie, 1936. — 46 s.
31. Skreć, R. Rogalski Leon / R. Skreć // PSB. — T. 31. — S. 412—413.
32. Żmigrodzki, M. Historia Wileńskiego Uniwersytetu za czasów kuratorii księcia Adama Czartoryskiego / M. Żmigrodzki // Przewodnik naukowy i literacki. — T. XVI. — Z. 1. — Łwów, 1888. — S. 145—159, 244—253, 331—342, 436—449.

Артыкул паступіў у рэдакцыю 04.04.2011

«КРУГЛЫ СТОЛ»

ПА ТЭМЕ «АКТУАЛЬНЫЯ ПРАБЛЕМЫ МЕТАДАЛОГІІ І МЕТОДЫКІ ПУБЛІКАЦЫІ ГІСТАРЫЧНЫХ ДАКУМЕНТАЎ У РЭСПУБЛІЦЫ БЕЛАРУСЬ»

У Беларускай навукова-даследчай інстытуце дакументазнаўства і архіўнай справы 15 снежня 2010 г. адбыўся «круглы стол» па тэме «Актualьныя праблемы метадалогіі і методыкі публікацыі гістарычных дакументаў у Рэспубліцы Беларусь». Тэматыка «круглага стала» была наступнай:

падыходы да складання метадычных рэкамендацый па публікацыі гістарычных дакументаў у айчынай, савецкай, постсавецкай, замежнай археаграфіі;

уніфікацыя вынікаў эдыцыйнай працы (археаграфічнага афармлення, навукова-даведачнага апарату): значнасць, ступень аднастайнасці і г. д.;

традыцыі і навацыі ў выбары і перадачы тэксту гістарычных дакументаў;

крыніцазнаўчая паўнаваргаснасць археаграфічнай публікацыі: паўната, інфармацыйнасць і г. д.

У працы «круглага стала» ўдзельнічалі: Г. Я. Галенчанка (галоўны навуковы супрацоўнік БелНДІДАС), А. І. Груша (загадчык аддзела гісторыі Беларусі сярэдніх вякоў і пачатку новага часу Інстытута гісторыі НАН Беларусі), А. Грыб (студэнт БДУ), А. А. Жлутка (вядучы навуковы супрацоўнік БелНДІДАС), Дз. Жыгалаў (галоўны архівіст НГАБ), А. Н. Мажэйка (старшы навуковы супрацоўнік НГАБ), А. У. Мацук (навуковы супрацоўнік Інстытута гісторыі НАН Беларусі), Ю. У. Несцяровіч (старшы навуковы супрацоўнік БелНДІДАС), В. С. Пазднякоў (загадчык аддзела археаграфіі БелНДІДАС), Ю. М. Снапкоўскі (вядучы навуковы супрацоўнік НГАБ), А. І. Шаланда (старшы навуковы супрацоўнік БелНДІДАС), М. Ф. Шумейка (вядучы навуковы супрацоўнік БелНДІДАС), Г. У. Шупляк (галоўны архівіст НГАБ), З. Л. Яцкевіч (загадчык аддзела публікацыі дакументаў НГАБ).

Старшынстваваў на пасяджэнні «круглага стала» М. Ф. Шумейка.

Ніжэй публікуюцца даклады А. І. Шаланды, Ю. У. Несцяровіча і В. С. Пазднякова, якія былі падрыхтаваны да «круглага стала», і выступленні ў дыскусіі.

Стэнаграма падрыхтавана І. М. Шпілеўскай.